

IETC 2018

INTERNATIONAL EDUCATIONAL TECHNOLOGY CONFERENCE

INTERNATIONAL TEACHER EDUCATION CONFERENCE

AUGUST 8-10, 2018

LOCATION: INDIANA UNIVERSITY, SCHOOL OF EDUCATION, IN, USA

www.iet-c.net

www.ite-c.net

Proceedings Book

ISSN: 2146-7366

Editors

Prof. Dr. Aytekin İŞMAN

Prof. Dr. Ahmet ESKİCUMALI

Asst. Prof. Dr. Mustafa ÖZTUNÇ

Published Date: 17.12.2018

Kuran-ı Kerim Işığında Çocukların Ahlak Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar*

Muhammed Aydın

İslami İlimler Fakültesi, Katar Üniversitesi

Özet

İnsan, Kuran-ı Kerim ışığında almış olduğu ahlak eğitimiyle iyi bir kimse olmakta ve bu suretle de gerçek mutluluğu yakalamaktadır. Almış olduğu bu eğitimin kalıcı olması için, çocuk yaşta bu eğitime başlanmalı ve bu eğitim de Kuran-ı Kerim önderliğinde olmalıdır. Onun önderliğinde verilen eğitim neticesinde insan, gerçek mutluluğu yakalayacak ve parçası olduğu toplumu ideal bir topluma çevirebilecektir.

Anahtar Kavramlar: Ahlak, Eğitim, Çocuk, Kuran, Mutluluk

Abstract

Man becomes a good person with the moral education he received in the light of the Holy Quran and thus he realizes the true happiness. For this education to be permanent, this education should be started at the age of child and this education should be led by the Holy Quran. As a result of the training given under it's leadership, man will capture true happiness and turn the society of which he is a part of it into an ideal society.

Keywords: Moral, Education, Child, Quran, Happiness

Giriş

Toplumun devamlılığını sağlamak ve nesiller boyu süren bir yapı oluşturmanın ilk koşulu pek tabii olarak çocuklardır. Onlar olmadan neslin devam etmesi mümkün değildir. İnsanoğlunun devamı için bir zaruret olan çocukların doğması ise tek başına yeterli olmamakta bilakis onların eğitimi de büyük önem arz etmektedir. Zira herhangi bir eğitimden geçmemiş sadece nefes alan, yiyen ve içen bir canlıdan farkı olmayan bireyin hayvanlardan bir farkı olmayacak ve akıl sahibi olması ve yaratılmışların en üstünü olma özelliği kendisinde ortaya çıkmayacaktır.

Bu yüzdendir ki çocukların eğitimi toplumun devamı için hayati öneme sahiptir. Fakat bu eğitimin niteliği de en az verilecek eğitim kadar önem arz etmektedir. Zira ifsat olmuş bir eğitim tarzının yetişmesi beklenen çocukları oldukları halden daha iyi bir hale çevirmeyeceği pekala ortadadır.

Çocukların eğitimi salt matematik, coğrafya, dil vs. gibi ilimlerle sınırlı tutulmamalı onların benliklerine ve karakterlerine hitap eden bir eğitim göz ardı edilmemelidir. Çocukların benliklerine ve karakterlerine hitap eden bu eğitim tarzını ahlak eğitimi olarak değerlendirmemizde bir sakınca görmemekteyiz. Ahlak eğitimi almış ve diğer pozitif bilimlere dair olan eğitim sürecinin yanında bunu da eklemiş olan birey, çocukluğundan itibaren hem kendisine hem de içinde bulunduğu topluma karşı sorumluluklarını yerine getirme noktasında bir zayıflık göstermeyecek ve tabiri caizse topluma faydalı bir birey haline gelecektir. O halde en az pozitif ilimler kadar ahlakın da eğitiminin üzerine düşülmeli ve yine en az diğer ilimlere verilen önem kadar ahlak eğitimine de önem gösterilmelidir. Zira medeniyet bazında ileri gitmenin şartlarından biri de ideal bir toplum inşa etmektir ki kendi bünyesinde en basit tabiriyle iyi insanların hakim olmadığı bir toplum, bilimde ve fende ne kadar ileri giderse gitsin ahlaksız bir toplum olduğu için ne kendisine ne de çevresine fayda sağlamamakta aksine temasta bulunduğu her şeye zarar verip yok etmektedir.

* Prof. Dr. Muhammed Aydın, İslami İlimler Fakültesi, Katar Üniversitesi

Bu noktada da karşımıza ahlaklı bireyler yetiştirmenin önemi ortaya çıkmakta ve bunun görüldüğü üzere hayati bir önem arz ettiği gerçeği apaçık ortadadır. Nitekim hem bu dünya hem de ahiret hayatında gerçek mutluluğu elde etmek suretiyle kurtulanlardan olmak en nihayetinde ahlaklı bireyler olmaktan geçmektedir.

Ahlak eğitiminin verilecek olduğu çocukların bu eğitiminde ise en uygun kılavuz olarak önümüze vahyi yani Kuran-ı Kerim'i koyabiliriz. Zira müslüman ve ideal bir toplum inşa edilmek isteniyorsa Kuran-ı Kerim'den daha güzel bir örnek bulmak mümkün değildir.

1. Ahlaklı Bireyler Yetiştirmede Vahyin Önemi

Eğitim ve öğretim sürecini Kuran-ı Kerim merkezli olarak ele almadığımızda nihai hedefin ahlaklı bireyler yetiştirmek olduğu apaçık ortadadır. Öyle ki bu ahlaki erdemlerin hakim olduğu toplumlar inşa etmek bütün eğitim sistemlerinde kendine yer bulmaktadır. Nitekim Kuran-ı Kerim önderliğinde icra edilen bir eğitim ve öğretim sürecinden elde edilmek istenen sonucun da farklı olması beklenemez. Zira Kuran-ı Kerim, Allah'ın insanları en güzel şekilde yarattığını söylemekte ve onların bu yaratılış üzerine kalmalarını istemektedir. Bu yaratılış üzerine kalmak da pek tabii olarak ahlaki erdemlere ve değerlere sahip birey olmakla mümkündür.

Hz. Muhammed'in (sav) yüce bir ahlak üzerine gönderilmiş olduğunun ifade edilmesi,¹ bireylerden ahlak sahibi kimseler olmasının istendiğini apaçık ortaya koymaktadır. Zira Allah'a kul olarak yaşamının, O'nu bilmenin ve O'na ve emrettiklerine iman etmenin doğuracak olduğu sonuç budur. Ahlak sahibi olan bireyin ise yukarıda da bahsettiğimiz gibi Allah'ın nimetlerine karşı bilinçli ve kendinden başka diğer insanlara ve yaratılmışlara karşı iyi ve güzel davranışlarda bulunan kimse olması söz konusu olmaktadır.

Kuran-ı Kerim insanoğluna, Hz. Muhammed (sav) vasıtasıyla indirilmiş son kitap olması sebebiyle ilk olarak bu hayati ilgilendiren bir kitaptır. Çünkü bu kitap devam eden bir zaman içinde inmiş ve insanlara Allah'ın emir ve yasaklarını bildirme görevini ifa etmiştir ki bu görev dünya durdukça devam edecektir. Bu sebeplerdir ki Kuran-ı Kerim insanın hayata dair yaşantısına da karışmış ve onun daimi surette iyilik üzerine olup iyilikte bulunmasını tavsiye etmiştir.² olmasını istemiştir. İnsan iyiliği kendisine karşı yapabilmekle birlikte iyilik yapmanın karşılıklı olan bir iş olduğunu göz önüne aldığımız zaman bunun diğer insanlara ve daha genelde de tüm yaratılmışlara karşı olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Nitekim insan, Allah'ı bilmek, O'na kul olmak ve Kuran-ı Kerim'in tavsiye ettiği ve evrensellik ifade eden ahlaki değerlere sahip olmakla iyi bir birey olabilmekte ve hem kendine hem de yaşadığı topluma yararlı bir birey olma imkanını kendinde bulabilmektedir. Eğitim öğretim sürecinde Kuran-ı Kerim'in evrensellik ifade eden kıstaslarına göre yönlendirilen ve buna paralel bir kişilik kazanan birey yukarıda bahsettiğimiz özellikleri kendinde bulabilecektir. Sonuç olarak insan, cinsinden ayrı inzivaya çekilmiş bir vaziyette tek başına yaşayamamasından dolayı bu ahlaki değerlere sahip olmak zorundadır. Zira diğer insanlarla bir arada uyum içinde yaşayabilmenin yegane şartı herkesin sınırlarını bilmesi haksızlık yapmaması ve hem Allah'a hem de diğer yaratılmışlara karşı isyan noktasında bulunmamasıyla mümkündür.

Allah'ı bilmek ve O'na hakkıyla kul olmak suretiyle insan gerçek mutluluğa ve bununla beraber mutlak iyiliğe ulaşma imkanını elde edecek ve bunun sonucu olarak da kıyamet günü hesap görüldükten sonra cennete girme konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamayacaktır.³ Bu mutlak iyiliğe ulaşmış kimsenin de cennete girmek için yapması gereken de iman ettikten sonra salih ameller işlemesidir ki ahlaki erdemlere sahip bir insandan beklenen de budur.⁴

Ahlakın, bireyin kendisinde yer etmesi ise onun hem Allah'a iman edip kul olması hem de bunu aklen bilmesi ve farkında olmasıyla mümkün gözükmektedir. Zira akıl ve vahiy hareket ettiği ölçüde kişinin davranışları ahlaki değerlerle uyumlu olacaktır. Bu noktada ise hayat boyu devam eden eğitim ve

¹ el-Kalem 68/4

² el-Bakara 2/112, el-Kasas 28/54

³ en-Nisa 4/13

⁴ el-Bakara 2/82

öğretimin başarısı için akıl ve vahiy uyumunun zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Burada kasıt vahyin akla uydurulması değil bilakis aklın vahiy merkezli bir eğitimle kendini ilahi emir ve yasaklar çerçevesinde bir hayata adapte etmesidir. Böylelikle kişinin ahlaklı bir birey olması yolunda karşımıza iki unsur çıkmaktadır ki bunlardan ilki vahiy ikincisi ise kendini bu vahiyle şekillendirmiş akıldır.⁵

Kişinin hareketlerini maddi anlamda şekillendiren her ne kadar bedeni olsa da bedene yapması gerekeni söyleyip onun hareketlerini yönlendiren akıldır. Bu noktada vahiy bilgisiyle yoğrulmuş bir eğitim ve öğretim sürecinden geçmiş insan tercihte bulunacak ve vahye uygun karar verdiği ölçüde ahlaklı bir birey olmayı başaracaktır. Bu noktada onun davranışlarının ahlaki nitelik kazanması vahiy ve akla uygun karar vermesiyle doğru orantılı olacaktır.⁶

En nihayetinde ahlakın gayesi ise kişiyi doğruya sevk etme ve kötü olandan ise uzak tutmaktır.⁷ Bunu başardığı ölçüde insan Allah'ın emir ve yasaklarına uygun bir hayat sürme imkanı bulabilmektedir. Bu da kişinin eğitim ve öğretim hayatının aklın da etkin bir şekilde var olduğu vahiy merkezli bir süreç olmasıyla mümkün gözükmektedir.

Kişinin hayatına ahlaki değerleri tatbik etmesi ve buna paralel bir yaşam sürmesi en nihayetinde onun bu vasıflarla ve yaşam tarzıyla beraber yaratılmışların en şerefli olmasına yardımcı olmaktadır. Böylelikle insan kendisi gibi hiçbir akıl ve idrak özelliği olmayan diğer canlılardan ayrılır.

Tüm bunlardan hareketle çocukların da ahlaki erdemler üzerine eğitim görmeleri ve bu erdemlerin kendilerinde birer haslet haline gelmesi hem kendi yaşantılarında hem de mensubu oldukları toplum içinde yararlı birer birey olmaları için olmazla olmazlar arasına girmektedir.

Çocuklara diğer yetişkin bireylerden ayırt edilip kendi seviyelerine uygun bir biçimde davranmak suretiyle verilecek olan bir ahlak eğitimi, edinilmesi istenen bu erdemlerin çocuğun hem zihninde hem de kalbinde yer edinmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu noktada bir kaç hususa değinip çocuğa verilen ahlak eğitiminde dikkat edilmesi gereken noktaları incelemek, verilen eğitimin başarılı olması için bir önem arz edebilir.

2. Güzel Ahlakın İnşasında Çocuğu Telkin

Ahlak eğitimi verilen çocuğa karşı uygulanması doğru olan ilk metot olarak sözle telkinden faydalanmak, başarı elde etme açısından dikkate değer bir husustur. Zira çocuğun edinmesi istenilen hasletler konusunda sözle anlatım ve bu erdemlere dair yapılacak teşvik minvalindeki sözlü anlatımlar müspet anlamda etkili olacaktır. Fakat tek başına nasihat yeterli olmamakta ve hatta kimi zaman aksi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu sebeptendir ki nasihatte bulunularak yapılan bir eğitim metodunda çocuğu eğiten kimsenin alabileceği tepkileri ölçebilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ahlaklı bir birey yetiştirme amacıyla eğitime çalışılan çocukta tam tersi bir etki görülmesi muhtemel hale gelecektir. Zira çocuk, kendisine nasihatte bulunulan hususta kendisinin bir eksiğinin olduğunu düşünebilir ve bu konuda rencide edildiğini zannedebilir. Bu sebeptendir ki nasihat edenin hem nasihat ettiği birey olan çocuğa yaklaşımını ince bir şekilde hesaplamalı ve bu nasihatın mahiyetinin öğretici bir tarzda olmasına dikkat etmelidir.

Yetişkin bireylerde bile karşılaşılması muhtemel olan nasihate karşı tepkinin aslında bir noksanlık olduğunun farkında olunmalı ve bu noksanlığın pek tabii olarak çocuklarda da eğiten kişinin karşılaşılabileceği bir durum olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu noktada çocukların ahlak eğitimiyle ilgilenen ve onların ahlaklı bireyler olmasını sağlamaya çalışan eğitmen ne kadar ince bir hat üstünde çaba sarf ettiğini unutmamalıdır. Böyle bir noksanlıkla karşılaştığı durumlarda da pes etmemeli ve her ne kadar zorlanacak olsa da hatasını telafi edip ahlak

⁵ el-Maturidi, Ebu Mansur, Kitabu't-Tevhid, tahk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi, İSAM Yayınları, Ankara. (2005). s. 274

⁶ Ünverdi, Mustafa, Ahlakın Epistemolojisi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 7, Sayı 2, s. 329

⁷ Izutsu Toshihiko, Kur'an'da Allah ve İnsan, Çev.: Süleyman Ateş, Ankara. (1983). s. 62.

eğitimini üstlendiği birey olan çocuğu geri kazanmalıdır. Nitekim çocukların istenen kıvama benliği, kişiliği ve karakteri oturmuş yetişkin bireylerden daha kolay geldiği muhakkaktır.

Ahlak eğitiminde bir metot olarak kullanılabilir olan nasihat etmede dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise nasihatın aralıksız ve yoğun bir şekilde verilmemesidir. Aralıksız ve yoğun bir şekilde verilecek olan nasihatın maksadını aşır anlaşılabilir olmaması için eğitmenin karşısında bulunan çocuğun alması gereken nasihatı aldığı ve benimsediğini hissettiği an nasihatı kesmesi gerekmektedir. Bu yapılan işin etkili olması bakımından pek tabii olarak büyük önem arz etmektedir. Zira can sıkıcı bir biçimde ısrarcı olmak suretiyle bir kimsenin istenen kıvama gelebilecek olmasını düşünmek bizce pek mümkün gözükmemektedir.

Çocuğa verilecek olan ahlak eğitiminde dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise bireyin konudan uzaklaşmaması ve dikkatinin dağılmaması için ele alınan konunun dağıtılmamasıdır ki eğer eğitmen konuyu genişletir ve dağıtır istenen başarı elde edilemeyecek bu da çocuk üzerinde etkili olmayı engelleyecektir. O yüzdendir ki verilen çocuğun yaşına uygun olarak da ahlaka dair anlatılan mesele mümkün olduğunca yüzeysel tutulmalı ve mümkün merteye somut zeminde kalınmalıdır. Böylece çocuk kendi açısından gerçeklikle bağlantısını koparmadan nasihat edilen meseleyi kavrayabilecek ve kendi seviyesine uygun bir şekilde bunu hayatına tatbik edebilme imkanına sahip olacaktır. Ayrıca eğitmen bir noktaya yoğunlaşır sadece o noktada nasihat bulduğu zaman bu çocuğun kalbinde ve zihninde dikkati dağılmadan daha kolay bir surette yer edinecektir.

Eğitici konumundaki kimse muhatap olan çocuğun ilgisiz olduğunu tespit ettiği takdirde vermiş olduğu eğitime ara vermelidir ki çocuğun kökten bir ilgisizliğe dalmasına sebebiyet vermesin. Zira her ne kadar çocuk bir yetişkinden farklı olarak zihnine ve kalbine işlenmeye çalışılan meseleleri hemen kabul edebilse de ilgisini bir daha eski seviyeye çekemeyecek derecede kaybederse etkili bir ahlak eğitimi gerçekleşmemiş olacak ve ortaya ahlaki erdemleri kazanma konusunda eksik bir birey çıkacaktır.

Çocuğun almış olduğu ahlak eğitiminin etkili olabilmesi için eğitici konumundaki kişinin nasihat ederken bir takım hususlara dikkat etmesi gerekliliğinden bahsetmiş olsak da bunun bilgiyi ve telkini alan ve eğitilmek istenen konumundaki çocuk tarafında da karşılığı vardır. Zira eğitici konumundaki kişi her ne kadar başarılı ve etkili olabilse de muhatap konumundaki çocuk kendisine anlatılan mevzuyu anlayacak derecede zeki değilse ortaya yine başarısızlık sonucu çıkacaktır. O yüzdendir ki muhatapın akıl ve zeka seviyesine olabildiğince inilmeli ve o seviyede kalınmak suretiyle ahlaki erdemlere dair eğitim verilmelidir. Bununla birlikte çocuğun aklını karıştıracak şekilde kapalı ve soyut anlatımlara kaçınılmalı, anlatım mümkün olduğunca yalın ve sade olmalıdır. Çocuğun konuya ilgisini çekecek bir ses tonuna sahip bir şekilde konuşmak da ilginin kaybolmaması için dikkate değer bir başka husus olarak değerlendirilebilir.

3. Çocuğun Eğitim Sürecindeki Davranışlarını Değerlendirme

Vahiy temelli bir eğitim ve öğretim sürecinin sonucu olarak ahlaklı bireyler yetiştirmek ve bu ahlaklı bireylerle erdemli bir toplum inşa etmek insanoğlunun temel gayelerinden biri olmalıdır.⁸ Bu suretle toplumun ferdi olan insan gerçek mutluluğa erişme imkanı bulacak ve hem dünya hem ahiret saadetine gerçekleştirecektir. O yüzdendir ki ahlak eğitiminin verildiği çocuklara karşı, bu eğitimin de doğal bir sonucu olarak düşünülebilecek naziklikle davranılması ve yapmış oldukları güzel işler karşısında övgüde bulunulması etkili bir teşvik metodu olarak değerlendirilebilir. Çocuklara karşı kaba bir söylem içinde bulunup verilmek istenen eğitimin zorba yapılmaya çalışılması ise ahlak eğitiminin de mahiyeti açısından mümkün gözükmemektedir. Zira matematik eğitimi zorba ve kaba bir biçimde veren bir eğitici bunu zorla da olsa karşısında muhatap olarak bulunan bir çocuğa öğretebilir. Fakat bir kişilik ve karakter olarak zihne ve kalbe işlenmediği takdirde gerçek anlamda tatbik edilmesi mümkün olmayan ahlaki erdemlerin zorba bir şekilde öğretilmeye çalışılması en fazla çocuğun bir hayvan terbiyecisinin önündeki hayvana benzeyecektir. Nitekim hayvan terbiyecisinin karşısında onun her istediğini yapan hayvanın bunu isteyerek değil de dayak zoru ya da koşullandırma yöntemiyle yaptığı bilinen bir gerçektir. Oysa ki ahlaklı birer birey olmak suretiyle erdemli toplumun parçası olacak çocukların bu eğitimi dayak ya da koşullandırma yöntemiyle alması işin doğasına aykırılık arz etmektedir.

⁸ Farabi, Kitabu't-Tenbih Ala Sebili's-Saade, Tahkik Cafer Ali Yasin, Daru'l-Menahil, Beyrut. (1987). s. 49

Bu sebeptendir ki zorbalık ve kabalıkla verilecek bir ahlak eğitimi yerine bu eğitimin çocuklara karşı nazik olunma ve eğitimleriyle alakalı güzel işler yaptıklarında övülmeleri suretiyle yapılması pek tabii olarak daha etkili ve başarılı olacaktır. Nitekim Kuran-ı Kerim'de Hz. Lokman'ın (as) oğluna karşı nasihatte bulunurken üslubundaki yumuşaklığı da bunu destekler mahiyettedir.⁹

Verilen eğitim esnasında çocukta eğitime dair olmaması gereken hususlar ortaya çıkıyor ve çocuk aldığı eğitimin aksine davranışlar sergiliyorsa bunun uyarılması toplun önünde yapılmamalı aksine eğitici ve çocuğun baş başa olduğu anlarda endirekt bir şekilde misallendirme yöntemiyle olmalıdır. Muhatap her ne kadar çocuk da olsa ve uyarılma sebebi rencide etmek olmasa da ortaya çıkacak olumsuz bir sonuçtan kaçınmak adına böyle bir metot izlemek hem eğitici hem de ahlak eğitimini alan çocuk açısından daha doğru olacaktır.

Çocuğa verilen ahlaki değerler eğitiminde etkili olmak için eğiticinin kullanabileceği bir diğer yöntem ise çocuğun alışkanlıkları ve davranışları arasında bulunan ve zararsız kabul edilebilecek fiillerin görmezden gelmesi ve bu davranışı terk etmesi için herhangi bir uyarıda bulunmamasıdır. Zira çocuk bu şekilde kendini bu eğitim sürecine kendine olan güveni daha yüksek bir şekilde katılma arzusuna sahip olabilir ve karşılıklı etkileşimin yoğunlaşmasından dolayı eğitimin başarılı olmasında kazanılması büyük önem arz eden çocuğa etki edilebilecek kadar yakın bir mesafeye girilebilmiş olur.

Çocuğun güvenini kazanmış bir eğiticinin bu suretle onunla arkadaşlık kurabilmesi ve çocuğa daha iyi bir örnek olabilmemesinin önu açılmış olur. Nitekim çocuk her yaptığı işin eleştirilmediğini ve kimi yerlerde mazur görülebildiğini anladığı takdirde orada daha güvende hissedecek ve kendini daha coşkulu bir biçimde bu eğitimin bir parçası haline getirecektir.

Bununla birlikte eğer çocukta mazur görülemeyecek derecede uygunsuz davranışlar tespit edildiyse ona karşı daha dikkatle yaklaşılmalı ve her türlü etkileşimde azami ölçüde yumuşak olunmalıdır ki bu konumdaki bir çocuk tabiri caizse yakalanmaya çalışılan ürkek bir kuş mesabesinde. Ona karşı yapılacak kaba bir davranış ya da muamele onu ihtimal dahilinde olmakla beraber ahlak eğitimi sürecinden koparmaya sebep teşkil etmektedir. Çocuğun kötü alışkanlıklarından vazgeçmesi için vakti ve enerjisi daha anlamlı ve güzel bir işe sevk edilmek suretiyle çare üretilmeye çalışılabilir. Bu süreç içinde de çocuğa karşı kendisinde huy olmuş bu kötü davranış hiçbir surette kimseye söylenmemeli ve mümkün olduğunca bu çocuğun yüzüne vurulmamalıdır. Ahlak eğitiminin nazik ve hassas bir süreç olmasından dolayı aslında diğer eğitim süreçlerinin de parçası olan bu aşamalar bu eğitim sürecinde bir başka önem arz etmekte ve çocuğun erdemli bir toplum inşasında kaybolmaması için hayati önem taşımaktadır. Aksi takdirde erdemli bir toplumun bir bireyi olarak yetiştirilmek istenen birey, bu gaye ile yola çıkmış eğiticinin eliyle tam aksi istikamette bir kimseye dönüşüp kötü ahlaklı bir kimse olabilir. Nitekim toplumda, görevi insanları Allah'a davet etmek olan kimseler tarafından iş bilmemezlikten dolayı nice insan bu yoldan uzaklaşabilmekte ve iyi olan ne varsa her şeye düşman olabilmektedir. Ahlak eğitiminin ne kadar hassas bir süreç olduğunun farkına varmak en az bu eğitimin verilmesi kadar önemlidir.

Öyle ki görevleri Allah'ın emir ve yasaklarına çağırıp insanları bu doğrultuda yaşamaları için telkin eden kimseler, insanlara karşı kaba ve zorba olmayıp aksine yumuşak bir şekilde yaklaşılar muhakkak daha başarılı olacaklardır. Zira yumuşak bir şekilde verilen eğitim çoğu zaman zorbalıkla verilen eğitimden daha etkilidir. Ahlak eğitiminde başarılı olan çocuk yetişkin olduğunda ahlaklı bir birey olarak kalıp Allah'ın emir ve yasaklarına uygun bir yaşam sürüp O'na karşı olan kulluk vazifesini ifa ettiği takdirde övülmüşlerden olacaktır.¹⁰

4. Ahlak Eğitimi Devam Ederken Çocuğa Karşı Takılması Gereken Tavr

Ahlak eğitiminin bir seferde verilen bir eğitim olmadığı bunun bir süreç olduğu aşikardır. Zira ahlak eğitimi de dahil hangi eğitim olursa olsun bir süreçten bahsetmek gerekmektedir. Bu yüzdendir ki diğer eğitim süreçlerinde olduğu gibi ahlak eğitiminde de sabretmek büyük önem arz etmektedir. Çocuğa karşı sabrın olmadığı bir eğitim sürecinde bir başarı beklemek mantık dışı olmaktadır.

⁹ Lokman 31/13,16,17

¹⁰ el-İsra 17/79

Sabrın mahiyetinde karşımıza eğitime karşı aşamalı bir yaklaşım yer almaktadır. Çocuk görmüş olduğu eğitimi hem tek seferde almamalı hem de aldığı eğitimin geri dönüşü kendisinden tek seferde istenmemelidir. Nitekim Allah, Kuran-ı Kerim'de emir ve yasaklar bağlamında kullarından tek seferde bir değişim beklememiş ve onlara süre tanıyarak tedrici bir metodu tercih etmiştir. Buna içkinin tedrici bir şekilde haram kılınması güzel bir örnek teşkil etmektedir.¹¹ Hal böyle iken ahlak eğitimi verilen çocuktan tek seferde bir geri dönüş beklenmesi ya da eğitimin tek bir seferde koca bir yekün halinde tamamlanmaya çalışılması erdemli bir birey ve toplum inşa etme noktasında yanlış bir adım atmak olarak değerlendirilmelidir. Kullarına karşı kendilerinden daha merhamet sahibi olan Allah'ın¹², insanların değişiminde tedrici metodu tercih etmesi bunun aksine davranan eğitimcilerle karşı bir cevap mahiyetindedir.

Çocuğa verilen ahlak eğitiminde sabır göstermek suretiyle uygulanan tedricilik metoduyla çocuk zaman içinde gelişme gösterme imkanına sahip olacak ve bir süreç sonucunda yetişen sağlıklı bir ağaca benzer şekilde aldığı eğitim bakımından gelişip serpilecektir.

Tedriciliğin önemi bir başka hususta da karşımıza çıkmaktadır ki esas önem arz eden zannımızca bu husustur. O da kötü hasletlere sahip çocukların ahlak eğitiminde tedriciliğin bir metot olarak kullanılmasıdır. İçkinin haram olması meselesinde karşımıza çıktığı gibi bu durumda da çocuk ne tam başıboş bırakılmalı ne de üstüne çok gidilmelidir. Bu durumda olan bir çocukla karşılaşan eğitici konumundaki kimse bu metot yöntemiyle çocuğa yaklaşmalı ve kontrollü bir yöntemle onu kötü alışkanlıklarından alıkoymaya çalışmak suretiyle iyi ahlak sahibi bir birey olarak yetiştirmeye gayret etmelidir.

Eğitilen birey konumundaki çocuğun eğitimi esnasında her zaman istediği geri dönüşü alamayacağını farkında olmak suretiyle de eğitici konumundaki kimse kendi açısından tedriciliği tatbik etmiş olmaktadır. Zira eğitimin sonuç vermesini beklemek bir sabır işi ve en nihayetinde bir süreç işidir. Bu noktada eğitmen, verdiği ahlak eğitiminin sonucunda her zaman güzel bir sonuçla karşılaşmama ihtimali olduğunun farkında olmalı ve buna göğüs gerebilecek güçte olmalıdır. Zira eğitimin bir sonuç verip bireyde yer etmesi bir sürece bağlıdır. Eğitmen bu sürece katlanamayıp olumsuz bir geri dönüş aldığı anda pes ederse hem kendisi hem toplum hem de eğitilen çocuk açısından kötü sonuçlar doğurması kuvvetle muhtemeldir.

5. Ahlak Eğitiminin Somutlaştırılması

Örneklendirme yöntemi her ne kadar olması gereken bir yöntem olarak görülsün de ahlak eğitiminde daha farklı bir önemi haizdir. Zira ahlak denen olgu çocukların algılamakta zorlanabileceği soyut bir kavramdır. O, çocuğun elle tutup hissedebileceği somut bir kavram değildir. Böyle bir ortamda çocukta iyi ahlak özelliklerinin yer edinebilmesi için örneklendirme metodunun kullanılması zaruridir. Örneklendirme suretiyle renklendirilen ahlak eğitimi bireyin iyi ahlak özelliklerini kendi karakterine katması anlamında etkili bir yardımcıdır.

Örneklerle anlatım neticesinde ahlak eğitiminin zihninde yer ettiği çocuğun eğitiminin kalıcı olmasının bir diğer aracı aldığı eğitimin devamlı surette tekrar edilmesidir. Zira bir şeyin kişide alışkanlık yapması ancak tekrarlarla mümkündür. Bu basit bir alışkanlıktan kompleks bir kavram olan ahlakın hayata tatbikine kadar her alanda geçerlidir. Öyleyse verilen eğitimin dönütünün sağlıklı olması için eğitmen eşliğinde hem lafzi hem de fiili anlamda tekrarlarda bulunmak gerekmektedir. Bu suretle de verilen ahlak eğitimi bireyin hayatında kalıcı olacak ve erdemli bir toplum inşa etme noktasında kendine önder olacaktır.

6. Çocuğu Ahlak Eğitimi Süresince Teşvik Etme

Çocuğa verilen ahlak eğitiminin etkili olması bağlamında değinilmesi gereken bir diğer husus da mükafat ve ceza meselesidir. Mükafat ve cezanın olduğu bir eğitim sürecinde disiplinden söz etmek mümkün olmak da bu da ahlaklı birey yetiştirme adına girişilen eğitim sürecinin ciddi bir şekilde işleyip başarılı olmasına zemin hazırlamaktadır. Karşımıza birer motivasyon aracı olarak düşünülmesinde bir sakınca olmayan bu iki metottan

¹¹ el-Bakara 2/219, en-Nisa 4/43, el-Maide 5/90-91

¹² el-Enam 6/147

daha çok mükafat tercih edilmelidir. Zira verilen eğitim en nihayetinde bir ahlak eğitimidir ki korkudan çok teşvik etme yöntemiyle çocuk uyarılmalı yani motive edilmelidir.¹³

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu mükafat ilk olarak sözlü bir şekilde yapılmalı ve çocuk başarısından dolayı bol bol övülmelidir. Bu basit bir iş de olsa çocuk üzerindeki etkisinin büyük olduğu muhakkaktır. Sözlü olarak övgüye mazhar olan çocuğun eğitimdeki başarısı devam ettiği takdirde onu sevdiği şeylerle mükafatlandırmak daha da iştah açıcı olacak ve çocuk eğitimine dört elle sarılacaktır.¹⁴

Çocuğun mükafat yoluyla teşvik edilmesinin bir diğer tarzı ise verilecek olan ödülün daha işin başındayken çocuğa bildirilmesi ve bu suretle eğitim sürecine ilgisinin aynı seviyede ya da eğitimde başarılı olabilmesine yetecek seviyede kalmasına imkan tanıyacaktır.

Ceza metoduna gelince bu, çocuğun aldığı ahlak eğitimi sürecinde uygulanacak olan bir yöntemden ziyade alınan eğitim bittikten sonra bireyin tekrar eski hale dönmesi durumunda uygulanan bir tutum olarak değerlendirilmelidir. Zira cezalandırma yöntemiyle verilen bir eğitim metodunun ne kadar başarılı olamama ihtimali mevcuttur.¹⁵ O sebepledir ki cezalandırma yöntemi eğitim süreci bittikten sonra tekrar eski hale dönme durumunda uygulanmalıdır. Kaldı ki ceza kendinden ümit kesilen kimseye son bir çare olarak uygulanan bir metod olarak da görülebilir. Nitekim kendisine hiçbir şekilde tedriciliğin ya da mükafatın işlemediği kimseye son bir çare olarak ceza verilmesi ve böylelikle kendisinde görülen olumsuzluğun ortadan kaldırılması için mazur görülen bir yöntem olarak kabul edilebilir.¹⁶

Cezalandırma metodunda da mükafatta olduğu gibi birey fiilleri neticesinde cezalandırılacağını önceden bilmeli ve bu cezaya müsebbip fiilleri işlediği takdirde karşılığını hemen alacak olduğunun bilincinde olmalıdır. Aksi takdirde eğitici tarafından dahi ciddiye alınmayan cezalandırma metodu her ne kadar uygulansa da çocuk üzerinde etkili olmayacak ve bir anlam ifade etmeyecektir. Cezalandırma yönteminde eğer çocuğun ilgisi ahlak eğitimine karşı azalacaksa bu metottan uzak durulmalı bunun yerine o duruma uygun tutum takınılmalıdır. Nitekim burada maksat ahlak sahibi bir birey yetiştirilmesidir. İyi ahlak sahibi bireyin yetiştirilmesine bir bütün olarak baktığımızda herhangi bir önem arz etmeyecek derecede ufak meseleler için çocuğu cezalandırmak doğru olmayacaktır. Cezada dikkate haiz bir diğer unsur ise cezanın caydırıcı olması suretiyle aynı kötü fiili işlemeyi düşünen diğer çocuklar üzerinde etkili olup onları daha bu davranışta bulunmadan bu düşüncelerinden vazgeçirmesidir.

Cezalandırma metodunda ilk olarak yapılan davranışın uygunsuz olduğu vurgulanmalı ve çocuğun yaptığı fiilden dolayı pişman olması beklenmelidir. Bu tip davranış tarzları devam ettiği takdirde uygulanabilecek bir diğer metod ise çocuğu haklarından mahrum etme cezası uygulamaktır. Bu yöntemle çocuk elinden alınan hakların kendisine tekrar iade edilmesi için almış olduğu eğitime uymayan davranışlarından vazgeçme eğilimini pekala gösterebilir. Uygulanan cezalar fayda etmeyip de iş artık fiziksel cezaların uygulanmasına geldiği takdirde bilinmelidir ki bu tip cezaların eğitim sürecine bir katkısı olmamaktadır. Zira fiziksel cezalandırma sonucu çocuk aldığı eğitim sürecine ilgisini kaybedecek ve temel gaye olan ahlaklı bir birey yetiştirme işi hedefine ulaşamamış olacaktır.

7. Ahlak Eğitiminde Çocuğun Yaşlılarıyla Olan İlişkisi

Çocuklara verilen eğitimin, onlar açısından sıkıcı hale gelmesini önlemek için aralarında bir husumete sebep olmadan ya da birini motive edip ötekini eğitim sürecinden kopartmadan rekabet ortamı oluşturulabilir ve çocuklarda eğitimin kendilerinin de zevk aldıkları bir yarış olduğu havasını uyandırır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta rekabet ortamının bir haset ortamına dönüşmesi ihtimalidir. Bu durumdan kurtulmak için eğitici nezaretinde verilen bu ahlak eğitiminde ortaya çıkabilecek haset durumlarının gıpta etmeye yönlendirilmesi

¹³ Gündüz, Yüksel; Balyer, Aydın, Eğitimde Ödül ile Cezanın Yeri ve Buna İlişkin Alternatif Yaklaşımlar, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. (2011). Cilt:2 No. 40. s. 11

¹⁴ Aydın, Ayhan, Sınıf Yönetimi, Anı Yayıncılık, Ankara. (2000). s. 162

¹⁵ Çelik, Vehbi, Sınıf Yönetimi, Nobel Yayıncılık, Ankara. (2005). s. 180

¹⁶ Heitzman, Andrew, Discipline and The Use of Punishment, Education, (2001). Vol. 104, No.1. s. 17

gerekmektedir. Bunu beceremeyeceğini düşünen eğitimci ise çocukları hiçbir şart altında rekabete sokmamalıdır. Zira hasedin olduğu bir ortamda iyi ahlaktan bahsetmek mümkün olmamaktadır.

Sonuç Yerine

Kuran-ı Kerim ışığında verilen ahlak eğitiminin sonucu olarak alınmak istenen bireyin iyi bir ahlaka sahip olmak suretiyle gerçek mutluluğu elde etmesi ve bu suretle de ideal toplumu inşa etme noktasında yetkin olmasıdır. Bunun için de bireye verilecek olan ahlak eğitimi daha küçük yaşta başlamalı ve birey daha çocukken bu ahlaki değerlerin kendi benliğine ve karakterine işlemesi gerekmektedir. Zira ideal bir toplum inşa etmenin yegane temeli bu toplumu inşa edecek insanların Allah'ın emrettiği doğrultuda bir yaşam sürmesiyle mümkündür. Nitekim Allah'ın emir ve yasaklarına uygun yaşayan birey iyi ahlak sahibi bir kimse olmakta ve böylece gerçek mutluluğu elde etmiş olmaktadır.

İdeal toplumu inşa etmek için daha çocuk yaşta Allah'a kul olma bilinci kendisine verilmek istenmesi suretiyle iyi ahlaklı bir birey olarak yetişen insanın almış olduğu eğitimin kalıcı ve başarılı olabilmesi için de Kuran-ı Kerim ışığında belli başlı kriterlere bağlı olarak devam eden bir eğitim sürecinden geçmesi gerekmektedir. Bu sayede insan kendisinden beklenen bir şekilde hem kendini hem de içinde yaşadığı toplumu inşa etme imkânını kendisinde bulacaktır.

KAYNAKÇA

IZUTSU, Toshihiko (1983), Kur'an'da Allah ve İnsan, çev.: Süleyman Ateş, Ankara.

el-MATURİDİ, Ebu Mansur (2005), Kitabu't-Tevhid, Tahkik: Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi, İSAM Yayınları, Ankara.

FARABİ, Ebu Nasr (1996), Kitabu't-Tenbih ala Sebilis's-Saade, Tahkik: Cafer Ali Yasin, Daru'l-Menahil, Beyrut.

ÜNVERDİ, Mustafa (2014), Ahlakın Epistemolojisi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 7, Sayı 2, s. 327-349.

AYDIN, Ayhan (2000), Sınıf Yönetimi, Anı Yayıncılık, Ankara.

GÜNDÜZ, Yüksel; BALYER, Aydın (2011), Eğitimde Ödül ile Cezanın Yeri ve Buna İlişkin Alternatif Yaklaşımlar, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:2 No. 40.

CELİK, Vehbi (2005). Sınıf Yönetimi, Nobel Yayıncılık, Ankara.

HEITZMAN, Andrew (2001). Discipline and The Use of Punishment, Education, Vol. 104, No.1.